

ריקניא, מ"ט משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר ריקניא, ובגיני כך, בעי בר נש לסדרא על פתוריה חד נחמא או יתיר, לברכא עלוי, ואי לא יכיל, בעי לשיירא מההוא מזונא דאכל, על מה דיברך ולא ישתכח דיברך בריקניא לד.

כ, יב כבד את אביך ואת אמך: במיכלא ומשתייא ובכלא, הא בחייו, דאתחייב ביה, בתר דמית, אי תימא הא פטור מניה, הוא לאו הכי, דאע"ג דמית בא) אתחייב ביקריה יתיר, דכתיב כבד את אביך, דאי האי ברא אויל בארח תקלא, ודאי מבזה לאבוי הוא, ודאי עביד ליה קלנא, ואי ההוא ברא אויל בארח מישר ותקין עבדוי, ודאי אוקיר לאבוי, אוקיר ליה בהאי עלמא גבי בני נשא, אוקיר ליה בההוא עלמא גבי קב"ה, וקב"ה חייס עליה ואותיב ליה בכורסייא דיקריה לה.

כבד את אביך: (כב) ר' חזקיה אמר וכו' כבד את אביך דא קב"ה ואת אמך דא כנסת ישראל והתנן אמר ר' שמעון כתיב לו בנים אתם לה' אלהיכם, רבי יצחק אמר לאכללא ביה רביה דהוא אעיל ליה לעלמא דאתי לו.

כ, יג לא תרצח, לא תנאף ולא תגנב: (כג) לא, פסקא טעמא בכל הני תלת ואי לא דפסקא טעמא לא הוי תיקונא לעלמין, ויהא אסיר לן לקטלא נפשא

מראה מקומות

לד ו' יתרו פו, ע"ב. לה ז' כחקיתי קטי, ע"ב. לו דברים יד, א. לז ז' יתרו צ, ע"א.

ביאור

על פתורא ריקניא על שלחן ריק, וזה מרימו בפסוק הזה, לא חשא את שם ה' אלהיך לשיא, שתרגימו למגנא בתם, ובגיני כך ומפני זה צריך אדם לסדר על שלחנו חד נחמא לחם אחד או יתיר כדי לברך עליו ואי לא יכיל ואם אין לו לחם כדי להשאר לברכת המזון, בעי לשיירא צריך להשאיר, היינו לקמץ באכילתו ולהשאיר מעט לברכת המזון, כדי שלא יברך על שלחן ריק.

כא) אתחייב ביקריה אחר פטירת האב מחויב הבן לכבדו ביותר, ומה הוא הכבוד שיכול להנחיל לאביו לאחר ימי חייו, אם הבן הולך בדרך לא טובה, היא מבזה בזאת את אביו, אולם אם הבן הולך בדרך הישר ותקין עובדוי ומתקן מעשיו, מכבד את אביו בעולם הזה, אצל בני אדם, ומכבדו בעולם הבא, וקב"ה מרחם על אביו ימישיבו בכסא מכיבד.

(כב) ר' חזקיה אמר כדיבור הזה יש עוד רמו, כבד את אביך, זה הקב"ה, ואת אמך זו כנסת ישראל, ומוסיף שהתיבה את מוסיפה גם לכבד את רבו שלמדו תורה והביאו לחי העולם הבא, (לדעתי זה הוא הדיבור האחרון בליח הראשין שהוא כילל הכל, כי אם מכבד את ה', כנ"י יאת רבו בודאי הוא מאושר בעוה"ז ובעולם הבא).

(כג) לא פסקא טעמא יש פסיק בשלש הדברות יש להפסיק בין לא לבין תרצח לבין תנאף, ותגנב, שהכינה שלפעמים צריך לרצוח ולהרוג את מי שציתה התורה, אסיר ושרי אסר ומותר, לפעמים אסיר ולפעמים מותר, יכן בדברה לא תנאף, אילו לא היה פסיק.

בעלמא, אף על גב דיעבור על אורייתא, אבל במה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תנאף, אי לאו דפסקא טעמא אסיר אפילו לאולדה, או למחדי באתתיה חדוה דמצוה, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תגנוב, אי לאו דפסקא טעמא הוה אסיר אפילי למגנב דעתא דרביה באורייתא וכו' או דיינא דדאין דינא לפום טענה דאצטריך ליה למגנב דעתא דרמאה וכו' ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תענה ברעד, הכא לא פסקא טעמא בגין דאסיר הוא כלל וכלל וכו'. לא תחמוד, לא פסיק טעמא כלל ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסיר, כיון דלא פסקא, ת"ח, בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר לת.

כ, יד לא תחמד אשת רעך : כד) תניא, מלה בתראה דעשר אמירן דאורייתא, לא תחמוד אשת רעך, בגין דהאי (ג) כללא דכלהו, ומאן דחמיד אתתא אחרא כאלו (ד) אעבר על אורייתא כלא, (ה) ברם לא אית מלה דקיימא קמי תשובה לט.

מראה מקומות

לח שם צג, ע"ב. לט ז' אחרי עת, ע"ב.

ביאור

היה אסור להתחבר עם אשתו אפילו כדי להליד בנים או לשמח את אשתו בדבר מצוה, וע"י קיום הפסיק, מיתר לדבר מצוה, לא תגנוב אילו לא היה פסיק בין לא לבין תגנוב היה אסיר לגניב את דעת רבו בעת לימ"ד התורה, או דיין בזמן שדן דין, כי לפעמים צריך לגנוב את דעת הבעל דין הרמאי, צריך לרמיתו שיחשיב שהדיין רוצה לזכותה, ולהיציא על ידי זה מפיו דברים שרוצה הרמאי להעלימם, ועל ידי זה שיש פסיק בין לא לבין תגנוב אסיר ושרי אסיר ומותר, הייני לפעמים אסור ולפעמים מיתר. לא תחמד לא פסיק טעמא כלל בדברה לא תחמו לא פסיק בין לא לבין תחמד, היה אסור להתחבר עם אשתו אפילו כדי להליד בנים או לשמח את אשתו בדבר מצוה, וע"י קיום הפסיק, מיתר לדבר מצוה, לא תגנוב אילו לא היה פסיק בין לא לבין תגנוב היה אסיר לגניב את דעת רבו בעת לימ"ד התורה, או דיין בזמן שדן דין, כי לפעמים צריך לגנוב את דעת הבעל דין הרמאי, צריך לרמיתו שיחשיב שהדיין רוצה לזכותה, ולהיציא על ידי זה מפיו דברים שרוצה הרמאי להעלימם, ועל ידי זה שיש פסיק בין לא לבין תגנוב אסיר ושרי אסיר ומותר, הייני לפעמים אסור ולפעמים מיתר. לא תחמד לא פסיק טעמא כלל בדברה לא תחמו לא פסיק בין לא לבין תחמד,

תורה אור

(ג) עיין פסיקתא רבתי פר' עשרת הדברות העובר על לא תחמוד כאילו עיבר על עשרת הדברות. (ד) במדבר רבה פ"ט. (ה) ירושלמי פאה פ"א, ה"א, קידושין מ, ע"ב, ר' שמעון בן יוחי אימר וכו' ואפילו רשע גמור כל ימיו יעשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לי שייב רשעי, רמב"ם בפ"ב מה' תשובה ה"א.